

การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

นันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์^{*†‡}, สมบูรณ์ ศิริสรศิริ[†]

^{*}กองคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพื้นบ้านไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข ถนนพหลโยธิน 11000

[†]คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม 73170

[‡]ผู้รับผิดชอบบทความ: krittatach.dtam@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ของบทบัญญัติทั้งในระดับสากลและภายในประเทศที่เกี่ยวข้องในการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ โดยศึกษาจากเอกสารกฎหมาย ข้อมูล รายงานผลการดำเนินงาน และศึกษาดูงานแบบมีส่วนร่วมในหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีข้อจำกัดด้านความแตกต่าง หลากหลายของกฎหมาย ทั้งในระดับพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรอง และมีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน แต่ยังไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม ภาครัฐควรสนับสนุนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความสำคัญเชิงคุณค่าหรือความตระหนักของภูมิปัญญาไทย และทรัพยากรพันธุกรรม อีกทั้งส่งเสริมการพัฒนาความรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างถูกต้อง ยุติธรรม และเท่าเทียม โดยสร้างกลไกความร่วมมือกับเครือข่ายทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมหรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมดังกล่าว ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนและสมบัติของชุมชนรวมถึงสมบัติของชาติ นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงหลักความสมดุลระหว่างการคุ้มครอง อนุรักษ์ และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยอาศัยกลไกและมาตรการการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ยุติธรรม และคงความยั่งยืนของภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม

คำสำคัญ : การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ เท่าเทียมและยุติธรรม, ภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม, การบริหารจัดการสมบัติของชาติ อย่างยั่งยืน

Abstract

Access to Traditional Knowledge, Genetic Resources and the Fair and Equitable Benefits-sharing

Nunthasak Chotichanadechawong^{*,‡}, Somboon Sirisunhirun[†]

^{*}Director Bureau Protection of Thai Traditional Medicine Knowledge

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine.

Ministry of Public Health, Nonthaburi 11000, Thailand.

[†]Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University, Nakhon Pathom 73170, Thailand.

[‡]Corresponding author: krittatach.dtam@gmail.com

The objective of this research was to study the scenarios of domestic and international provisions related to the access and benefit-sharing of traditional knowledge, genetic resources, and the fair and equitable benefit-sharing of such knowledge, from legal documents, information, implementation reports and to participate in study visits to related agencies. It has been found that there are limitations on differences and diversity of primary and secondary laws; and they are related to many agencies, so they could not be efficiently managed. In the management of Thai traditional knowledge and genetic resources, the government should support the building of awareness and values. Moreover, the knowledge about such matter should be promoted so as to lead to fair and equitable benefit-sharing by creating a cooperating network and mechanism for all relevant agencies, especially the citizen sector, to exercise their rights, duties and responsibilities in the management of Thai Traditional Knowledge and genetic resources. They all should be supported to have a sense of ownership as members of society or community that is the source of such knowledge and genetic resources. Their learning and public awareness should also be raised about their responsibility and participation in maintaining the balance between protection, conservation and utilization by using the fair and equitable access and benefit-sharing mechanisms to ensure the sustainability of Thai traditional knowledge and genetic resources.

Key words: fair and equitable access and benefit-sharing; Thai traditional knowledge; genetic resources; sustainable management of national property

บทนำ

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นมนุษยชาติ ควรสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนและสร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของโลกภายนอก ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ได้แก่ 1) กระแส

โลกาภิวัตน์ 2) โครงสร้างประชากรของโลก 3) พฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ 4) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การวางระเบียบกฎหมายเกณฑ์และการเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง สังคม และประเทศชาติ

ในเวทีระดับโลก ที่ประชุมสหประชาชาติ เมื่อช่วงเดือนกันยายน 2558 พิจารณา เห็นชอบร่วมกัน

ในการกำหนดเป้าหมายสหประชาชาติ 17 ประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ การเข้าถึง การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียม การมีส่วนร่วม การลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างคุณค่า มูลค่า การเสริมสร้างเศรษฐกิจ และการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อการลดและจัดความยากจนทุกรูปแบบ จาก วลีและคำสำคัญเหล่านี้ สะท้อนมิติของการกำหนด สร้างนโยบายแห่งชาติ หรือแนวปฏิบัติร่วมกันอย่าง ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทความเป็นพลวัต และช่องว่างบางอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาไทย ในแต่ละท้องถิ่น หมายรวมถึงการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรที่มีอยู่ ตามแบบแผนความรู้ วัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต สิ่งสม สืบทอดกันมายาวนาน โดยเฉพาะ สมุนไพรและภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย จึง นับเป็นจุดแข็งของประเทศ เป็นรากฐานการพัฒนา ให้บรรลุเป้าหมายการสร้างเสริมสุขภาพและการพึ่ง ตนเองของชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาขีดความสามารถ แต่ในปัจจุบัน แหล่งกำเนิดของสมุนไพร และจำนวนสมุนไพรตามธรรมชาติได้ลดจำนวนลง อย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญมาจากการสูญเสียพื้นที่ ป่าไม้อันเป็นแหล่งกำเนิดของสมุนไพร นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุมาจากการลักลอบเก็บหาสมุนไพร เพื่อ ส่งออกไปต่างประเทศ เพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิต สินค้า จนทำให้พืชสมุนไพรหลายชนิดอยู่ในภาวะถูกคุกคาม เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ หรืออยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ การใช้ประโยชน์สมุนไพรจากแหล่งกำเนิด ในวิถีทางที่ไม่ยั่งยืนดังกล่าว ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบการพึ่งตนเองด้านสุขภาพของชุมชนท้องถิ่น และลดทอนศักยภาพการพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าของ

ประเทศในอนาคต

นโยบายรัฐบาลปัจจุบัน (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา)^[1] ให้ความสำคัญกับ การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยเร่ง ปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และ สัตว์ป่า ส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรพันธุกรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน สอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราช อาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557^[1]

การศึกษานี้จึงนำเสนอบทบาทและความสำคัญ เชิงคุณค่าและมูลค่าของภูมิปัญญาไทยและ ทรัพยากรพันธุกรรมกับตัวแสดงสำคัญที่มีส่วนได้ ส่วนเสียโดยตรงจากบทบัญญัติดังกล่าว และการ สร้างระเบียบวิธีบริหารจัดการสมบัติและทรัพยากร ของชาติให้เกิดความเท่าเทียมและยุติธรรม ในกรณี “การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญา ไทยและทรัพยากรพันธุกรรม” ในฐานะสมบัติของชาติ อันเป็นของสาธารณะ จึงจำเป็นต้องมีระบบและกลไก ระเบียบวิธีในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเสมอภาค โดยกระบวนการถอดบทเรียน สังเคราะห์ ตีความบทบัญญัติที่มีอยู่ รวมทั้งการศึกษาดูงาน ด้านนโยบายและการกิจของหน่วยงานสำคัญที่มี บทบาทที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ได้แก่ กรมการแพทย์ แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สำนักงานนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรม ทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนศึกษาวิเคราะห์ตัวบท ที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542^[2] ในความรับผิดชอบของกรมวิชาการเกษตร พร้อมอธิบายและแปลสภาพ เพื่อกำหนดสร้างหลักการ แนวทางปฏิบัติเชิงนโยบายสำคัญในเรื่องดังกล่าว อันมีผลกระทบต่อสังคมและประชาชนส่วนรวมเชิง

ระบบ โดยมีเนื้อหาที่ประกอบด้วย 1) บทบัญญัติเกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ ข้อเท็จจริงภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมจากหน่วยงาน 2) กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 3) มุมมองเชิงวิเคราะห์ 4) บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วิธีการสืบค้นข้อมูล

1. ศึกษาจากบทบัญญัติในกฎหมายและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หมายถึง ข้อตกลง ความร่วมมือ กฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้องกับระบบหรือกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทย (ภูมิปัญญาดั้งเดิม ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) และทรัพยากรพันธุกรรม (ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ สมุนไพรตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พันธุ์พืช ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช) ในการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมดังกล่าวทั้งภายในประเทศและระดับนานาชาติ ตั้งแต่ปี 2555-2559 เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542, พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542, ระเบียบคณะกรรมการ กอช.

2. ศึกษาในงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาที่ทบทวน

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity :

CBD)^[3] เป็นบทบัญญัติและหลักการในระดับนานาชาติมีต้นกำเนิดจากการประชุมสุดยอดของโลก (Earth Summit) ณ นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ระหว่างวันที่ 5-14 มิถุนายน 2535 มีประเทศเข้าเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาฯ จำนวน 193 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ได้ลงนามให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีสมาชิกลำดับ 188 เมื่อปี พ.ศ. 2547 ข้อตกลงดังกล่าว กำหนดนิยามความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การมีความผิดแผกแตกต่างระหว่างสิ่งมีชีวิตจากทุกแหล่งรวมถึง, นอกเหนือจากสิ่งอื่นแล้ว, ระบบนิเวศทางบก, ทางทะเลและทางน้ำอื่นๆ และการประกอบรวมทางนิเวศซึ่งสิ่งมีชีวิตเป็นส่วนหนึ่งในนั้นด้วย ในการนี้รวมถึงความหลากหลายภายในชนิดพันธุ์, ระหว่างชนิดพันธุ์และของระบบนิเวศ องค์ประกอบและเนื้อหาของอนุสัญญาฯ ประกอบด้วย 42 มาตรา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพของโลก 2) การใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน 3) การแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพเท่าเทียมและยุติธรรม

อนุสัญญาฯ ดังกล่าว เปรียบเสมือนธรรมนูญโลกที่ประเทศภาคีสมาชิกรับผลผูกพันทางกฎหมาย มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ประเทศไทยมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช ซึ่งเป็นมาตรการรองรับอนุสัญญาฯ ดังกล่าว โดยมีกองทุนรองรับกลไกการดำเนินการส่วนผลกระทบทางลบเป็นความล่าช้าของการออกกฎหมายว่าด้วยปาชุมชน ยังไม่สามารถดำเนินการได้จึงขาดมาตรการกลไกทางกฎหมายภายในประเทศรองรับ แต่อย่างไรก็ตาม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีมาตรการในทางบริหารจัดการ เช่น การประกาศขึ้น

ทะเบียนป่าชุมชนและมีคณะกรรมการบริหารจัดการ กำกับดูแลติดตามเป็นการเฉพาะเรียบร้อยแล้ว

1.2 พิธีสารนาโงยาว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากร พันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียม และยุติธรรม การดำเนินการตามข้อบทของอนุสัญญาฯ โดยได้รับการรับรองในการประชุม สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ สมัยที่ 10 เมื่อวันที่ 18-29 ตุลาคม 2553 ณ เมืองนาโงยา ประเทศญี่ปุ่น มุ่งเน้นการคุ้มครองถึงการเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินก็ตาม พิธีสารนาโงยาฯ มีสาระสำคัญได้แก่ 1) การกำหนด การแบ่งปันผลประโยชน์ 2) ความร่วมมือระหว่าง ประเทศในการเสริมสร้างสมรรถนะการดำเนินงาน ของประเทศกำลังพัฒนา ทั้งด้านองค์ความรู้ และ ความต้องการทางการเงิน 3) การใช้ทรัพยากรพันธุกรรม อย่างยั่งยืน 4) การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม 5) กลไกการแบ่งปันผลประโยชน์พหุภาคีระดับโลก 6) กลไกการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร 7) การติดตามตรวจสอบการใช้ทรัพยากรพันธุกรรม 8) การปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง 9) ความร่วมมือกรณีข้ามแดน 10) ภูมิภาคที่ท้องถิ่น

ลักษณะเด่นของพิธีสารนาโงยาฯ ดังกล่าว กำหนดให้ชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ เช่น การให้ข้อมูล การให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญานั้นๆ เป็นต้น รวมทั้งกำหนดให้สตรีมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

1.3 ข้อตกลงความร่วมมือสากลว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาและพันธุกรรมกับองค์การทรัพย์สิน

ทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization : WIPO) ในฐานะประเทศภาคีสมาชิก ระบบและกลไกทางกฎหมายในระดับนานาชาติ หลายประเทศให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับการคุ้มครอง การใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาดั้งเดิมและ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีข้อเสนอในการดำเนินงาน รองรับการจัดทำ International Legal Instruments ว่าด้วยการคุ้มครองทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) เปิดเผย แหล่งที่มาของทรัพยากรพันธุกรรมหรือภูมิปัญญา ท้องถิ่น แบบบังคับเมื่อมีการขอใช้หรือเข้าถึง ทรัพยากรนั้น (Mandatory Disclosure) 2) การ ป้องกันการยักยอกใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม (Misappropriation) 3) การดำเนินการคู่ขนาน ภายในประเทศในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือ อาจเป็นอุปสรรค รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูล/ ทะเบียนทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุม พร้อมระบุแหล่งที่มาให้ สอดคล้องกับกฎหมายหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้อง

1.4 พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิ ปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4] กำหนด บทบัญญัติเกี่ยวกับการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก ตำรับยาแผนไทยหรือตำราการแพทย์แผนไทยของ ชาติ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า ต้องขออนุญาต และเจรจาตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ในอัตราไม่ น้อยกว่าร้อยละ 3 ของมูลค่าราคการผลิตและ จำหน่ายหน้าโรงงาน เป็นไปตามกฎกระทรวง การ ขอรับอนุญาต ข้อจำกัดสิทธิ และค่าตอบแทนการใช้ ประโยชน์จากตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำรา การแพทย์แผนไทยของชาติ พ.ศ. 2558 ของ มาตรา 19 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิ ปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4]

1.5 ระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ และการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. 2554 หรือระเบียบ กอช.

ระเบียบฯ ฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ ทั้งในเชิงพาณิชย์ และศึกษาวิจัย โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2554 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการฯ และเป็นผู้รักษาการระเบียบฯ นี้ ดังแผนภาพที่ 1

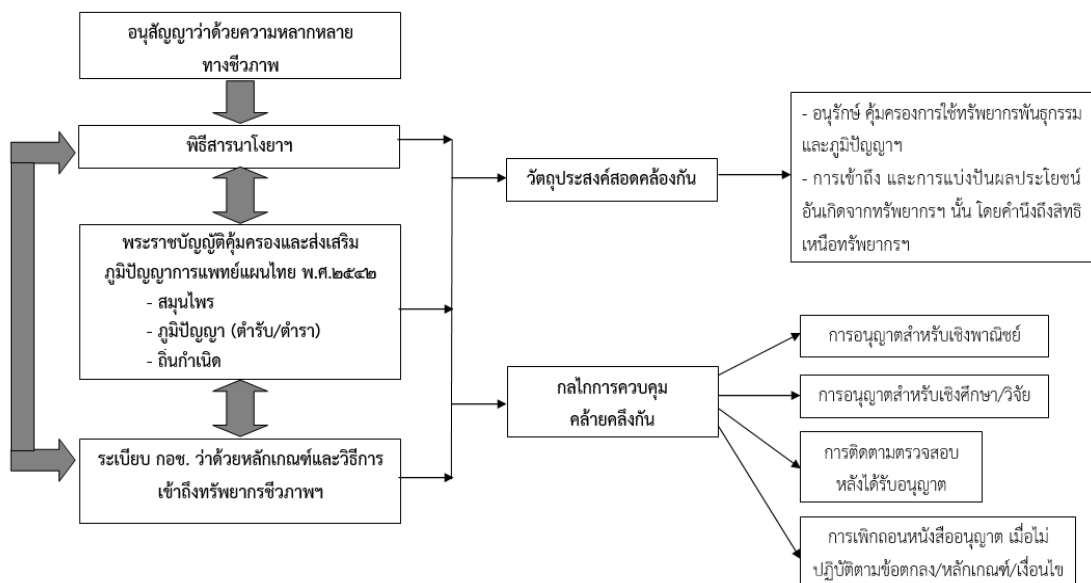
2. ข้อเท็จจริงและบทเรียนจากหน่วยงาน

2.1 กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

ได้ศึกษาดูงานในประเด็นการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4] ข้อมูลและแนวทางการบริหารจัดการกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้อง และการแลกเปลี่ยนประเด็นการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและพันธุกรรมพืช พบว่า

2.1.1 ขอบเขตและกลไกการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา

แผนภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงระหว่าง อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ พิธีสารนาโงยา พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ และระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ และการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๕๔

*พิธีสารนาโงยา คือ พิธีสารที่ว่าการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

**กอช. คือ คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ

การแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4] มีการคัดเลือกตำรับยาและตำราการแพทย์แผนไทย ประกาศกำหนดเป็นตำรับยาแผนไทยของชาติและทั่วไป และตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและทั่วไป นอกจากนี้ยังมีการจำแนกสมุนไพรมีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หรือมีความสำคัญทางเศรษฐกิจหรืออาจจะสูญพันธุ์นำไปประกาศให้เป็นสมุนไพรรักษาคุ้มครอง โดยจำแนกเป็นส่วนที่มีค่าต่อการศึกษาหรือวิจัย หมายถึง สมุนไพรที่ควรนำไปศึกษาหรือวิจัย หรือพัฒนาต่อยอดเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์การสาธารณสุข เศรษฐกิจ และการดำรงชีพ หรือที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ หมายถึง สมุนไพรที่เป็นที่ต้องการของตลาด ที่อาจจะสูญพันธุ์ หมายถึง สมุนไพรที่ขึ้นเฉพาะพื้นที่ ยากในการขยายพันธุ์เติบโตในระบบนิเวศจำเพาะ และมีความต้องการใช้ประโยชน์สูง รวมถึงถิ่นกำเนิดของสมุนไพรดังกล่าว

2.1.2 กลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากตำรับยาแผนไทยหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4] ผู้ใดประสงค์จะนำตำรับยาแผนไทยของชาติไปขอขึ้นทะเบียนตำรับยาและขออนุญาตผลิตยาตามกฎหมายว่าด้วยยา หรือนำไปทำการศึกษาวิจัยเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาเป็นตำรับยาใหม่เพื่อประโยชน์ในทางการค้า หรือประสงค์จะทำการศึกษาวิจัยตำราการแพทย์แผนไทยของชาติเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยขึ้นใหม่ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางการค้าให้ยื่นคำขอรับอนุญาตใช้ประโยชน์และชำระค่าธรรมเนียม รวมทั้งค่าตอบแทนสำหรับการใช้ประโยชน์ดังกล่าวต่อผู้อนุญาต การขอรับอนุญาต และการอนุญาต ข้อจำกัดสิทธิ และค่าตอบแทน ให้

เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขกำหนดในกฎกระทรวงจึงได้จัดทำ (ร่าง) หลักเกณฑ์แนวทางการพิจารณาให้ผลประโยชน์ตอบแทน (ดังตารางที่ 1) โดยมีรูปแบบและแนวทางการจ่ายค่าตอบแทนที่มีใช้ตัวเงินทั้ง 10 กรณีดังกล่าว ซึ่งกำหนดเป็นกรอบแนวทางอย่างกว้าง ให้เป็นดุลพินิจเห็นชอบร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งผู้ให้อนุญาตและผู้รับอนุญาต โดยมีแนวทางดำเนินการ คือ 1) แต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาสัญญาข้อตกลงการแบ่งปันผลประโยชน์ เป็นรายกรณี/รายตำรับยาหรือตำราการแพทย์แผนไทย เฉพาะคราว เนื่องจากมีความแตกต่างในมูลค่าและคุณค่าของแต่ละตำรับ/ตำราการแพทย์แผนไทย โดยคณะทำงานประกอบด้วยผู้บริหารที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้รับผิดชอบ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ ในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องในแต่ละเรื่อง และผู้อำนวยการสำนักกฎหมายหรือผู้แทนร่วมพิจารณา 2) ประกาศบัญชีรายชื่อ ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละด้าน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการเสนอเป็นคณะทำงานพิจารณา เป็นครั้งคราวแต่ละเรื่องรวมทั้งการทำสัญญาข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ ให้เจรจาต่อรองเป็นรายกรณี (case by case) เป็นครั้งคราวไป และในปัจจุบันยังไม่มีกรณีตัวอย่างการดำเนินงาน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ในฐานะหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุม กำกับ การดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เป็นทั้งผู้ให้อนุญาตและรับอนุญาตตามระเบียบบอช. ดังกล่าว อีกทั้ง ทิศทางหรือแนวโน้มอาจจำเป็นต้องปรับบทบาทเป็นหน่วยงานตรวจสอบ (check point) ในการพิจารณาให้สิทธิบัตร/เครื่องหมายการค้า ททรัพย์สินทางปัญญาอื่นในอนาคต

ตารางที่ 1 แสดงหลักเกณฑ์รายละเอียดผลตอบแทนการใช้ประโยชน์จากการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย/สมุนไพร
คืนสู่ชุมชนท้องถิ่น

ผลตอบแทนเป็นตัวเงิน	ผลตอบแทนมิใช่ตัวเงิน	ข้อเสนอสัดส่วนการให้ผลตอบแทน
ร้อยละ 3 ของราคาขาย ณ หน้าโรงงาน	1. การถ่ายทอดเทคโนโลยี 2. การเผยแพร่ผลการศึกษาการวิจัย 3. การฝึกอบรม/ศึกษาดูงาน 4. การแลกเปลี่ยนข้อมูล/ความรู้ 5. การสาธิต 6. แลกเปลี่ยนบุคลากร/นักศึกษา 7. การสร้างภาคีเครือข่าย 8. ร่วมหุ้น/ทุนทางธุรกิจ 9. ประกันชีวิตบุคลากร 10. รูปแบบอื่น	มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีจำนวน ไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง มีการเผยแพร่ผลการศึกษาการวิจัย ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง การฝึกอบรม/ศึกษาดูงานไม่น้อยกว่า 50 ชั่วโมง การแลกเปลี่ยนข้อมูล/ความรู้ ไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง มีการสาธิตไม่น้อยกว่า 30 เรื่อง มีการแลกเปลี่ยนบุคลากร/นักศึกษาไม่น้อยกว่า 10 คน มีการสร้างภาคีเครือข่าย ไม่น้อยกว่า 5 ภาคีเครือข่าย มีการร่วมหุ้น/ทุนทางธุรกิจ ไม่น้อยกว่า 30 หุ้น หรือทุนทางธุรกิจไม่น้อยกว่า 10 ล้านบาท มีการประกันชีวิตบุคลากร ไม่น้อยกว่า 10 ล้าน บาทหรือทำประกันตลอดชีวิต ตามข้อตกลง 2 ฝ่าย

ที่มา : กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (2558)^[4]

2.2 สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาดูงานด้านนโยบายและการบริหารจัดการขับเคลื่อนอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ/พิธีสารนาโงยาและระเบียบคณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ ระบบบริหาร/จัดการกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้อง และการบริหารจัดการระบบและทำกลไกความร่วมมือตามอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในเวที ASEAN

การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลาย

ทางชีวภาพ^[3] กล่าวถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม เพื่อให้ภาคีมีสิทธิสามารถกำหนดเงื่อนไขในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมได้ อนุสัญญาฉบับนี้ได้รับความเห็นชอบและมีภาคี 194 ประเทศ และประเทศไทยเป็นหนึ่งในภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ตั้งแต่ปี 2547 โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการประสาน/ติดตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเกี่ยวกับการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์

ประเทศไทยอยู่ระหว่างเตรียมการให้สัตยาบันต่อพิธีสารนาโงยา จึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมทั้งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ความรู้ความเข้าใจใน

ประเด็นการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์ กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง จัดทำระเบียบเพื่อลดช่องว่างและปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับประเทศไทยในอนาคต โดยมีผลลัพธ์ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย กับผู้จัดทำนโยบาย และเสริมสร้างสมรรถนะภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภายในประเทศ และสำหรับเตรียมความพร้อมการเข้าร่วมในเวทีระหว่างรัฐบาล ว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และบริการจากระบบนิเวศอันเป็นแหล่งทรัพยากรของประเทศไทยต่อไป

2.3 กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

จากการศึกษาดูงานในประเทศ นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อขับเคลื่อนการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นกับทรัพย์สินทางปัญญาภายในประเทศและตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ศึกษาข้อมูลและข้อเสนอหรือแนวทางการจัดการการเข้าถึงทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งระบบกลไก IPR ในเวที ASEAN และเวทีโลก พบว่า นโยบายสำคัญที่รัฐบาลเน้นได้แก่ การพัฒนาต่อยอดทรัพย์สินทางปัญญาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั้งในเชิงคุณค่าและมูลค่าเพื่อเพิ่มรายได้ กฎหมายหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า โดยตำรับ/ตำราที่จะมาขอจดคุ้มครองสิทธินั้น เป็นแบบใหม่หรือสูตรใหม่ จะสามารถจดสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรกับกรมทรัพย์สินทางปัญญา เช่น องค์ความรู้สูตรการปรุงยา โดยรัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญเรื่องการจดสิทธิบัตรเป็นอย่างมาก กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ออกประกาศกรม เรื่อง การแจ้งข้อมูลและขอรับบริการข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนั้น โดยกำหนดนิยาม คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย” หมายความว่า องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นและรวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในประเทศ

ไทย “องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นไทย” หมายความว่า ความรู้ความชำนาญ วิธีการหรือเทคโนโลยีที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน รวมทั้งเทคโนโลยีหรือวิธีการใดๆ ที่ใช้ระบบชีววิทยา หรือสิ่งมีชีวิต หรืออนุพันธ์ของสิ่งเหล่านั้นมาใช้ซึ่งถูกปรับปรุงเพื่อประโยชน์ต่อสินค้าและบริการ “งานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน” หมายความว่า งานสร้างสรรค์ของกลุ่มคนในชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมและสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม โดยสะท้อนความคิดและความคาดหวังของชุมชนนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมมาตรฐานและคุณค่าของชุมชน ทั้งนี้อาจใช้ภาษาหรือไม่ใช้ภาษา หรือผสมผสานระหว่างใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษาเป็นสื่อ โดยมีบัญชีแนบท้ายภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาแจ้งข้อมูลและขอรับบริการข้อมูล ได้แก่ 1) องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นในสาขาผลิตอาหารและเครื่องดื่ม สาขาการผลิตผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร สาขาการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ หิน โลหะ แก้ว เซรามิก ดินเผา เครื่องหนัง ฯลฯ 2) งานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในสาขาเรื่องเล่าพื้นบ้าน กวีนิพนธ์พื้นบ้าน และปริศนาพื้นบ้าน สาขาเพลงพื้นบ้านและดนตรีพื้นบ้านสาขาฟ้อนรำพื้นบ้านและละครพื้นบ้าน สาขาผลผลิตและศิลปะพื้นบ้าน เช่น จิตรกรรมพื้นบ้าน ประติมากรรมพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และสิ่งทอพื้นบ้าน

3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทบาทนิติและหลักการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับสถาบัน (รัฐบาล) เป็นตัวกลางและมีกฎหมายหรือระเบียบเป็นเครื่องมือในการ

จัดการเชิงระบบ โดยใช้กลไกเชิงบังคับการกระทำ บริหารจัดการ การกระจายทรัพยากรธรรมชาติและสมบัติของชาติ สอดคล้องตามหลักกติกาและทรัพยากรของมนุษย์ระดับจิตสำนึก ของการกระทำของสังคม (Anthony Giddens : 1998)^[5] ตามแนวคิดการเมืองทางสายที่สามซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากความเคยชินเดิม สู่นวัตกรรมใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์ โดยกำหนดสร้างสัญญาประชาคมใหม่ (New Social Contract) ที่เชื่อมโยง “สิทธิ” กับ “ความรับผิดชอบ” เข้าไว้ด้วยกัน โดยเนื้อหาของหน้าที่ แต่ในทางปฏิบัติจริง คนส่วนใหญ่พูดถึงสิทธิมากกว่าความรับผิดชอบ ผู้เขียนจึงหยิบยกวลี “สิทธิพลเมืองหรือการทำหน้าที่” สัมพันธ์กับ “ความรับผิดชอบ” ต้องไปด้วยกัน เพื่อสะท้อนผลลัพธ์แห่งการเรียนรู้จากการปฏิรูปประเทศไทย (โชคชัย สุทธาเวศ : 2556)^[6]

แนวคิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน “รูปแบบของการพัฒนาสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (Sustainable Development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs) คำกล่าวข้างต้นนั้นคือคำจำกัดความของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ภาษาอังกฤษเรียกว่า Sustainable Development โดยสมัชชาโลกจาก World Commission on Environment กำเนิดขึ้นจากรายงานเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (The Brundtland Report หรือ Our Common Future) โดยเครื่องมือบัญญัติว่าด้วยการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ก่อให้เกิดผลอย่างเท่าเทียมและ

ยุติธรรม ตามหลักการสากลในกลไกการปฏิรูปเชิงระบบบริหารจัดการทรัพยากรและสมบัติของชาติ และราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าประกอบด้วยแนวคิดอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ 1) ความต้องการของมนุษย์ : การพัฒนาอย่างยั่งยืนคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ อาจเป็นความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และความต้องการที่จะมีมาตรฐานที่ดีกว่าเดิม 2) ชีตจำกัดของสิ่งแวดล้อม : ระบบสภาพแวดล้อมมีขีดจำกัดในการใช้ทรัพยากร และมีขีดจำกัดในการรองรับของเสีย 3) ความยุติธรรมในสังคมทั้งระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป : ความยั่งยืนไม่อาจมั่นคงอยู่ได้ หากปราศจากนโยบายการพัฒนาที่คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมและทางวัฒนธรรมเข้ามาพิจารณาด้วย จึงต้องคำนึงถึงหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับชนรุ่นต่อไป (Intergenerational Equity) และหลักการความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นเดียวกัน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคและเท่าเทียม ในที่นี้ ผู้เขียนใช้หลักเกณฑ์อันเดียวกันกับทุกคนเว้นแต่ว่าสถานการณ์แตกต่างกันไปกล่าวคือ เหตุการณ์ที่เหมือนกันในสาระสำคัญนั้น ต้องได้รับการปฏิบัติโดยกฎเกณฑ์เช่นเดียวกัน แต่หากไม่ใช่เรื่องที่มีสภาพการณ์อย่างเดียวกัน ก็สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันได้ ดังนั้นกฎเกณฑ์ที่มาบังคับใช้แก่บุคคลซึ่งออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารย่อมมีเนื้อหา รายละเอียด และผลบังคับที่แตกต่างกันไปได้ การใช้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับสาระสำคัญของกฎเกณฑ์นั้น ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้นแตกต่างกัน กฎเกณฑ์ที่นำมาใช้บังคับนั้นต้องแตกต่างกันไปด้วย แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่เป็นสาระสำคัญและ

อยู่ในสถานะที่เหมือนกันแล้วกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับนั้นจะต้องเป็นกฎเกณฑ์เดียวกัน การปฏิบัติให้แตกต่างกันอันเนื่องมาจากผลประโยชน์มหาชนตามหลักความเสมอภาคนั้นย่อมต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะเหนือประโยชน์ส่วนบุคคล หรือประโยชน์ของปัจเจกชน

นอกจากนี้แนวคิดตามหลักความพอเพียง ก็ยังมีความสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรและสมบัติของชาติ กล่าวคือ หลักความพอดีเป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงชี้ถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกระดับ ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว ชุมชน หรือ รัฐ ในการปฏิบัติงานหรือบริหารพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอประมาณ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท มีเหตุผล ความพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างมีเหตุผล 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ดังนั้น การดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงต้องมีความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน คือ ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน คุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน

คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น พลวัตหรือแปรสภาพบทบัญญัติเชิงบริหารจัดการทรัพยากรฯ ดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอใช้แนวคิดของ Giddens (1998)^[5] มองผ่านตัวแบบด้านรัฐประศาสนศาสตร์เชิงวิพากษ์ ได้แก่ ตัวแบบการตัดสินใจเชิงเหตุและผล กับตัวแบบผสม และหลักการของความเสมอภาคหรือเท่าเทียม หลักการของธรรมาภิบาล หลักความพอเพียง และหลักความดีภายใต้แนวคิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีสถาบัน (รัฐ) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและ/หรือเจ้าของหรือบุคคลที่มีภูมิปัญญาครอบครองดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

บทวิจารณ์

1. กลไกทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องในภาพรวม

การมองนโยบายหรือกลไกการแปรสภาพสู่การกำหนดสร้างนโยบายแห่งชาติ (National Policy) จากการวิเคราะห์การปฏิบัติงานของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผู้เขียนได้ทราบประเด็นการนำภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยไปใช้ประโยชน์อันเป็นภูมิปัญญาไทยที่มีคุณค่าอัตลักษณ์ และมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรมสมุนไพร โดยมีบทบาทสำคัญทางวิชาการ คุณค่าและมูลค่าในตัวเอง เช่น 1) ใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบอ้างอิงสำหรับประเทศไทย 2) คัดเลือกไปใช้เพื่อการพึ่งตนเองในระดับชุมชน 3) แปลความ/ศึกษาวิจัย/วิเคราะห์/พัฒนา 4) คัดเลือกตามหลักเกณฑ์ เพื่อประกาศกำหนดให้ตำรับ/ตำราชาติหรือทั่วไปตามลำดับ

กรอบแนวทางการจัดทาระบบและกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ จากทรัพยากรพันธุ-

กรรมและภูมิปัญญาไทย โดยการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย และทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้องได้จัดทำเอกสารข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์จากตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ ได้แก่

- 1) แบบคำขออนุญาตใช้ประโยชน์จากตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ
- 2) หนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ จากตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ
- 3) สัญญาข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์จากตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ

กลไกทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542^[4] ดังกล่าว ยังรวมถึงชนิดของสมุนไพร พืช สัตว์ จุลินทรีย์ พื้นที่อนุรักษ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น (ด้านการแพทย์แผนไทย)

ในกรณีกรมทรัพย์สินทางปัญญา แนวทางการดำเนินนโยบายของกรมทรัพย์สินทางปัญญามีทิศทางชัดเจนและรัฐบาลให้ความสำคัญ ดังจะเห็นได้จากประกาศของกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการรับคำขอทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่ปี 2545 โดยปัจจุบันมีทั้งหมด 4,820 คำขอ แต่ยังไม่ได้นำมาพิจารณาการขึ้นทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะภูมิปัญญานั้นเป็นเรื่องที่กว้างมาก และทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาไม่ได้มีผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาวิชาในทุกเรื่อง แต่จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ จึงควรมีหน่วยงานกลางที่มีอำนาจในการตรวจสอบ เช่น สำนักงานกฤษฎีกา และควรให้แต่ละหน่วยงานจัดทำฐานข้อมูลไว้ก่อนว่าแต่ละหน่วยงานมีข้อมูลอะไรบ้าง และควรเก็บหลักฐานของข้อมูลดังกล่าวไว้ เพราะอาจเป็นข้อมูลภูมิ

ปัญญาล้ำค่า มีคุณค่าและมูลค่าสามารถนำไปต่อยอดได้ในอนาคต จึงอาจคัดเลือก สิ่งเคราะห์ข้อมูลนำมาต่อยอดและอาจเกิดผลิตภัณฑ์ในอนาคตได้

กรณีตัวอย่างที่เป็นประเด็นสำคัญได้แก่ กรณีการจดสิทธิบัตรกระท่อมของประเทศญี่ปุ่นจำนวน 3 สิทธิบัตร อาจเป็นการแสดงความได้เปรียบเรื่องการเข้าถึงความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรพันธุกรรม อันมีวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมของประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งทางตอนใต้ของไทย ซึ่งกรณีดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิในภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะมีเอกสารระบุชัดเจนเกี่ยวกับการใช้พืชกระท่อมในการบำบัดรักษาโรคแบบพื้นบ้าน รวมทั้งยังพบในตำรับยาแผนไทยที่ได้รับการประกาศเป็นตำรับหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติของประเทศไทยอย่างน้อย 6 ตำรับ รวมทั้งเอกสารระบุการใช้แบบดั้งเดิมของประเทศเพื่อนบ้าน ลาว กัมพูชา มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยมีข้อกังวลและการไม่ได้อ้างอิงหรือระบุแหล่งที่มาของทรัพยากรพันธุกรรมดังกล่าว ซึ่งไม่เป็นไปตามกติกาสากลที่มีการยกเว้นและปรากฏในเวทีเจรจาในระดับนานาชาติ

กรมทรัพย์สินทางปัญญายังได้กำหนดทิศทางตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย โดยเน้นการสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจรวมทั้งการเร่งรัดผลักดันให้มีหน่วยงานกลางที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุม กำกับ หรือบังคับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนนโยบาย/ภารกิจเชิงบูรณาการ แม้ว่าจะได้มอบหมายภารกิจดำเนินงานตามความเชี่ยวชาญแต่ละด้าน ไปยังแต่ละหน่วยงาน เห็นว่าเป็นข้อด้อยในการนำนโยบายใด ๆ ไปปฏิบัติต้องพุ่งเป้าไปยังจุดหมายว่า

ระบบกลไกการขับเคลื่อนงาน จะเดินไปในรูปแบบการบูรณาการอย่างแท้จริงได้อย่างไร ทั้งในระดับนโยบาย ภารกิจ เนื้อหา ขั้นตอน และแม้แต่กฎหมายนับเป็นเรื่องท้าทายเชิงนโยบายของประเทศไทย นั่นคือบทสะท้อนการจัดการบริหารจัดการการเข้าถึงทรัพยากรสินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพที่ทุกภาคี/องค์กพพต้องร่วมมือและมีส่วนร่วมดำเนินการต่อไป

ประเทศไทยมีจุดแข็งและสถานการณ์ของประเทศนับว่าอยู่ในระดับแนวหน้าของหลายประเทศ โดยเฉพาะอาเซียนให้ความสำคัญและถือเป็นงานที่ต้องขับเคลื่อนผลักดันและบริหารจัดการอย่างเหมาะสมภายใต้บริบทนโยบาย/กฎหมายของแต่ละประเทศเพื่อนำไปสู่การจัดการการเข้าถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมของแต่ละประเทศอย่างเหมาะสม เท้าเทียมตามกรอบของ CBD และ WIPO IGC ที่เน้นและให้ความสำคัญกับ TK GR และ TCEs อย่างสอดคล้องตามหลักการสากล โดยกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์นับเป็นกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จากบทบัญญัติและหลักการทางกฎหมาย นับเป็นการตัดสินใจเชิงเหตุและผลในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ ลดแรงกดดันจากการกระทำของมนุษย์ ดำรงรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ป้องกันไม่ให้ชนิดพันธุ์รวมถึงภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรพันธุกรรมถูกคุกคามหรือดัดแปลงเพื่อลดการสูญเสียหรือตลาดเคลื่อน ตำรารักษาความหลากหลายทางภูมิปัญญา พันธุกรรม ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ยอมรับนับถือความรู้ที่ถ่ายทอดมาตามธรรมเนียมประเพณี การประดิษฐ์คิดค้นใหม่ และวิถีปฏิบัติของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น บูรณาการความรู้พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องเพื่อประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบของความหลากหลายทางพันธุกรรมและภูมิปัญญาได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน มุมมองการวิเคราะห์บทสะท้อนผ่านตัวแบบเชิงเหตุและผล (Rational Comprehensive Decision -Making Model) สอดคล้องตามแนวคิดของ Giddens (1998)[5] ว่าด้วย “สิทธิ” และ “ความรับผิดชอบ” ไปด้วยกันจากการสังเคราะห์ระบบกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ดังกล่าว

2. มิติด้านบริหารจัดการ

ในด้านการบริหารกลไกการเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติและหลักการของไทยกับกฎหมายต่างประเทศเพื่อสร้างแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายผ่านการมองจากตัวแบบการปรับปรุงเพิ่มเติม (Incremental Model) พบว่า บทบัญญัติและหลักการในไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้มีลักษณะและขอบเขตการเข้าถึงต่างกัน ทำให้การบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมในประเทศไทยไม่มีประสิทธิภาพมีความยุ่งยากเท่าที่ควร ทั้งยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินงานด้านนี้อย่างเต็มรูปแบบ ดังนั้นประเทศไทยควรมีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทยและความหลากหลายทางพันธุกรรม เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทหรือแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการ การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม ให้เป็นพลวัตตามกลไกในระดับสากลต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการนำเอาประโยชน์จากภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมมาจัดสรรปัน

ส่วนได้โดยยุติธรรมและเท่าเทียม โดยที่คำนึงถึงสิทธิและไม่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือบทบัญญัติ เพื่อลดการสูญเสียและดำรงรักษาภูมิปัญญา พันธุกรรม และก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่สมาชิกทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเสมอภาค สร้างความสำเร็จและการยอมรับต่อสมาชิกในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากภูมิปัญญาไทย พร้อมกำกับดูแลให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง และการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุง พัฒนาความหลากหลายทางภูมิปัญญาไทย และทรัพยากรพันธุกรรมรวมถึงสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ประยุกต์ใช้ผลการวิจัยด้านความหลากหลายทางภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ เอกชน ชุมชน และภาคการศึกษาทุกระดับได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน รวบรวมความคิดเห็นข้อสรุปต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาในอนาคต มีการลงพื้นที่จริงหรือหาข้อมูลชั้นปฐมภูมิเพื่อให้ได้เรื่องราวหรือปัญหาอย่างเที่ยงตรงและจะได้มีกระบวนการแก้ไขตรงจุด เกิดผลลัพธ์ในการพัฒนา นำปัญหาระหว่างการดำเนินงานมาสรุป จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และหาวิธีการเหมาะสมไปพัฒนา โดยกำหนดเป้าประสงค์การพัฒนาระบบบริหารจัดการกลไกการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ที่มีประสิทธิภาพ และปรับระบบและโครงสร้างใหม่ให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของบุคลากรโดยยังคำนึงถึงการเข้าถึงผลประโยชน์ส่วนรวม และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยุติธรรม สำหรับประเทศไทยควรยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติและการดำรงชีวิตตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างเคร่งครัด เพื่อ

ความอยู่รอดของสมบัติและทรัพยากรของชาติไทย ตราบานานเท่านั้น ภายใต้ National Policy Model ดังแผนภาพที่ 2

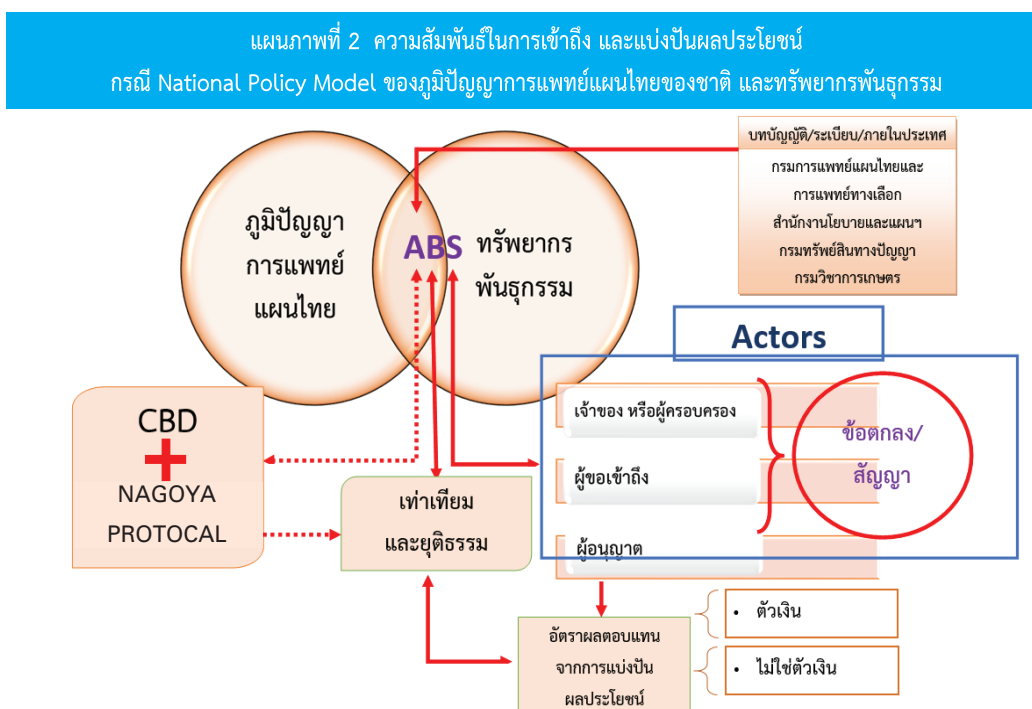
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาสถานการณ์การคุ้มครองภูมิปัญญาไทยและการเข้าถึงแบ่งปันผลประโยชน์ ในบริบทดังกล่าว มีข้อเสนอในขั้นต้นดังนี้

3.1 เร่งรัดการแก้ไขกฎหมายว่าการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยให้สอดคล้องและรองรับกลไกตามร่างข้อบทดังกล่าวได้แก่

(1) หมวดยาด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทย ให้ระบุแหล่งที่มา และจำแนกประเภทของตำรับฯ และตำราฯ ทั้งนิติบุคคลและชุมชนเพิ่มเติม และที่สำคัญมาตรการเชิงระบบและอ้างอิงได้ของไทย ได้แก่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลดิจิทัลภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Digital Knowledge Library) หรือ TTDKL ซึ่งเป็นเจตนาธรมณ์เชิงปกป้องการละเมิดสิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและทรัพยากรพันธุกรรมของประเทศ เพื่อรักษาความเป็น Prior Art ของภูมิปัญญาดั้งเดิมในการปกป้องการละเมิดหรือฉกฉวยที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

(2) หมวดยาด้วยการคุ้มครองสมุนไพรและถิ่นกำเนิดสมุนไพร ให้กำหนดบทบัญญัติในการจัดทำ/พัฒนาฐานข้อมูลของสมุนไพรและทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้อง พร้อมระบุถิ่นกำเนิดรองรับแนวทางปฏิบัติในการขอเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมและการจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ นำมาซึ่งการคุ้มครองสิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ทั้งสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิของชุมชน ฯลฯ รวมทั้ง

ที่มา : กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก : 2556, กรมวิชาการเกษตร : 2542, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : 2558

แผนภาพที่ 2

ทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้อง

3.2 ในการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสมุนไพรถิ่นกำเนิดและทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับ GR Texts และมีประสิทธิภาพ โดยศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้จากสำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตรที่มีการพัฒนาและจัดทำฐานข้อมูลพันธุกรรมพืช และนำไปสู่การพัฒนาเป็นระบบ Online มีความเป็นสากล (Inter-nationalization) ร่วมมือเชื่อมโยงกับสำนักงานสิทธิบัตรต่างประเทศ โดยเฉพาะ WIPO/US-PTO/JPO ฯลฯ ใช้ประโยชน์ในการตรวจสอบการขอจดสิทธิบัตร ป้องปรามการละเมิดภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

3.3 การเสริมสร้างความรู้และการสื่อสารสร้าง

ความเข้าใจแก่ภาคีเครือข่ายส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะนายทะเบียนจังหวัด กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนแต่ละจังหวัดและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับพื้นที่

3.4 เร่งรัดให้กรมทรัพยากรพันธุกรรมแก้ไขกฎหมายและระเบียบในการจดสิทธิบัตรสารที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและจากพันธุกรรมที่มีแหล่งกำเนิดในไทย เพื่อให้สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ได้อย่างเป็นธรรม

บทสรุป

การบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม กรณีการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์

จากภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม ควรกำหนดให้มีการพิจารณากฎหมายจารีตประเพณีของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมและชุมชนท้องถิ่น ขั้นตอนและวิธีปฏิบัติของชุมชนในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทยที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม โดยให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศ สนับสนุนการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความสำคัญเชิงคุณค่าหรือความตระหนักของภูมิปัญญาไทย และทรัพยากรพันธุกรรมที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งส่งเสริมพัฒนาความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยและพันธุกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อไปสู่การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างถูกต้อง ยุติธรรมและเท่าเทียม สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและสร้างเครือข่ายในทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญและจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องอันเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงระบบด้านบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

ในด้านบทบัญญัติก็มีความสำคัญและควรเร่งรัดในการทบทวนแก้ไขจากข้อจำกัดความแตกต่างหลากหลายของกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม ทั้งในระดับพระราชบัญญัติและกฎหมายลำดับรอง จำนวนหลายสิบฉบับ และมีหน่วยงานซึ่งมีภารกิจที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน แต่ยังไม่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากหลายสาเหตุ เช่น 1) กฎหมายล้าสมัยและไม่ครอบคลุม 2) ยังไม่มีกฎหมายที่นำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม 3) กฎหมายหลายฉบับไม่เอื้อให้เกิดการบริหารจัดการโดยประชาชนมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด

ร่วมทำ (Co - Management) ระหว่างประชาชนและภาครัฐ 4) การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานภาครัฐไม่มีประสิทธิภาพและมีบทลงโทษสถานเบา ทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำแล้วซ้ำอีก เป็นต้น

ด้านการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพของภาคประชาชนในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม สร้างความรู้สึกรับรู้ความเป็นเจ้าของในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมหรือชุมชนที่เป็นแหล่งภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรมดังกล่าว ควรสร้างกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชุมชนและสมบัติของชุมชนรวมถึงสมบัติของชาติ ดังนั้น กลไกภาครัฐจึงควรสนับสนุน ส่งเสริมให้ความสำคัญกับทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริงจะเป็นพลังเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพึ่งตนเองในการดูแลสุขภาพทรัพยากรและสมบัติในชุมชนของตนเอง ในขณะที่การออกกฎหมายที่ทันสมัยเป็นภาระหน้าที่สำคัญที่ภาครัฐโดยเฉพาะสถาบันนิติบัญญัติซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการออกบทบัญญัติ รวมทั้งการบริหารราชการแผ่นดินตามหลักความสมดุล ความดี ความพอเพียง ความเท่าเทียม ยุติธรรมอย่างแท้จริง คงความยั่งยืนให้กับภูมิปัญญาไทยและทรัพยากรพันธุกรรม เพื่อรักษาระเบียบวิธีการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์ อันเป็นนวัตกรรมการแปรสภาพบทบัญญัติของไทยก้าวสู่ความเป็นผู้นำในเวทีประชาคมอาเซียนและแข่งขันต่อกรกับสังคมโลกในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

1. National Council for Peace and Order. Constitution of the Thai Kingdom of Thailand (Interim) B.E. 2557 (2014); 2014. p. 1-5. (In Thai)
2. Department of Agriculture. The Plant Species Protection Act B.E. 2542 (1999); 1999. p. 1-24. (In Thai)
3. Department of Intellectual Property. The Patent Act B.E. 2522 (1979); 1979. p. 1-30. (In Thai)
4. Office of Natural Resources and Environment Policy and Planning. Documents for the 1st Meeting of the Sub-Committee on the Biodiversity on May 15, 2015. 2015;17(10):1-8. (In Thai)
5. Department of Thai Traditional Medicine and Alternative Medicine. The Act on the Protection of the Thai Traditional Medicine and Alternative Medicine Wisdom B.E. 2542 (1999) and related laws. 3rd edition. Bangkok: The Agricultural Cooperative Federation of Thailand Publishing House. 1999;53(2):1-27. (In Thai)
6. Giddens A. The third way. Cambridge: Polity Press; 1998. p. 3-6.
7. Suthawaet C. The schools of thought in Thailand: The basic critical evaluation and the school of eco-political thought in the dimension of cultural community. In: 60 years of Chatthip Narksupha (Phongphaijit P, Editor). The Eco-Political Center, Faculty of Economics, Chulalongkorn University. 2000;27(2):13-109. (In Thai)
8. World Intellectual Property Organization (WIPO). [Internet]. [cited 2016 June]. Available from: <http://www.wipo.int/tk/en/igc>.
9. United Nations Convention on Biological Diversity, opened for signature 5 June 1992, 31 UNTS 818 (entered into force 29 December 1993).
10. CITES: Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora [Internet]. [cited 2016 June]. Available from: <http://www.neofarmthailand.com/index.php>.